

# TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYA

2023  
2-son

ma'naviy-ma'rifiy, ilmiy-uslubiy jurnal



ISSN 2181-8274



Ma'naviy-ma'rifiy, ilmiy-uslubiy jurnal.  
1996-yilda tashkil etilgan.

Tahrir hay'ati raisi:

**Sh.U.Yakubov**

Oliy ta'limni rivojlantirish tadqiqotlari va ilg'or  
texnologiyalarni tatbiq etish markazi direktori

Tahrir hay'ati raisi o'rinbosari:

**M.X.Esanov**

Bosh muharrir:

**A.T.Eshmurodov**

Bosh muharrir o'rinbosari:

**A.A.Sabriyev**

Tahrir hay'ati a'zolari:

**L.R.Zaripov**

**A.A.Dadasheva**

**Sh.A.Rasulov**

**M.M.Inagamova**

**S.Q.Maxsumova**

**S.S.Samandarova**

**M.Q.Sultonov**

**S.S.G'oziyev**

**O.N.Toshpulatov**

Jamoatchilik kengashi a'zolari:

**Q.X.Abduraxmanov**

**Sh.T.Qudratxo'ja**

**G.Sh.Rixsiyeva**

**Sh.S.Sirojiddinov**

**R.I.Xolmurodov**

**A.I.Toshpulatov**

**N.M.Jabborov**

**M.A.Raxmatullaev**

**T.Z.Teshabayev**

Dizayner:

**S.Musamedov**

# TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYA

**Shoira Bekchonova.**

Kiber pedagogika – XXI asrda raqamli ta'lim muhiti pedagogikasi .....6

**Jasurbek Qurbonov.**

Bo'lajak o'qituvchilar tomonidan yangi pedagogik texnologiyalarni  
oliy ta'limda joriy etishning ijtimoiy-pedagogik zaruriyati .....9

**Munisa Ashurova.**

Bo'lajak informatika o'qituvchilarining mantiqiy fikrlashi  
uchun muhim bo'lgan shaxsiy fazilatlar .....12

**Jamshid Xudaykulov.**

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'qish savodxonligini  
oshirishda interfaol metodlardan foydalanish .....15

**Maxmuda Dexqonova.**

Sog'lom turmush tarzini shakllantirishda sportning o'rni va ahamiyati .....18

**Muzaffarjon Jo'rayev.**

Yangi avlod darsliklarining kognitiv va ijodiy salohiyati kasbiy  
tayoqgarlikning muhim omili sifatida .....22

**Nargiza Diyorova.**

Lessons in pedagogy with modern information technology devices .....25

**Равшанбек Мавлонов.**

Педагогика назарияси ва амалиётида интеграцион ёндашувни қўллашнинг аҳамияти .....28

**Dildora Axatova.**

Abu Ali ibn Sino va Alisher Navoiy asarlari uyg'unligining ilmiy ahamiyati .....30

**Aybek Igilikov.**

Oliy ta'lim muassasalarida mathcad dasturi asosida o'qitish metodikasini shakllantirish .....32

**Азиза Курбонова.**

Умумтаълим муассасаларининг маданий-маърифий соҳасини кластерли  
ёндашув асосида ривожлантириш .....35

**Elnur Mirzayev, Rayhon Ergasheva**

Geometrik shakllardan foydalanib natyurmort ishlash metodikasini takomillashtirish .....37

**Гулбахор Ишмуродова.**

Технологик таълим ўқитувчиларини тайёрлашни  
Steam ёндашувлари асосида такомиллаштириш .....41

**Nuriddin Yakubjanov.**

Ma'naviy tahdidlarning milliy g'oya va jamiyat taraqqiyotiga  
ta'siri va ularni bartaraf etish usullari .....45

**Насиба Ходжаева.**

Анализ некоторых результатов педагогических  
исследований подготовки кадров по нанотехнологии .....48

**Бахтиёржон Раззоқов.**

Миллий хунармандчилик турлари ва уларни  
ўқитишда ўқув устахоналарга қўйиладиган талаблар .....51

**Шоҳидахон Абдурахмонова.**

Бўлажак муҳандисларнинг “материалшунослик” ва “конструкция материаллар  
технологияси” фанини ўқитиш асосида амалий касбий тайёргарлигини  
такомиллаштириш методикаси .....54

**Туланмирза Нишонов.**

Бўлажак иктисодчи талабаларнинг касбий компетенциясини  
ривожлантиришда амалий-касбий масалаларнинг методик хусусиятлари .....56

**Moxichexra Almardonova.**

Kashta sifatidagi spektral – variativligining ba'zi jihatlarini .....61

**Zafar Negmatov.**

Markaziy Osiyoda “C5+1” loyihasi ahamiyati .....64

**Нилуфар Исакулова.**

Дунё динлари тарихи бўйича электрон альтернатив ўқув платформасини яратиш .....66

**Muassislar:**

*O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi,*

*Oliy ta'limni rivojlantirish tadqiqotlari va ilg'or texnologiyalarni tatbiq etish markazi*

**Manzil:** 100095, Toshkent shahri, Olmazor tumani, Shifo nur ko'chasi, 75-uy

**Telefon:** (71) 207-03-41

**e-mail:** rmxat@edu.uz

**Jurnal O'zbekiston Matbuot va axborot agentligidan 2014-yil 26-dekabrda 0506 raqami bilan ro'yxatdan o'tgan.**

*Jurnal har ikki oyda o'zbek, rus va ingliz tillarida elektron shaklda chop etiladi.*

“Ta'lim, fan va innovatsiya”  
jurnali O'zbekiston Respublikasi  
Oliy attestatsiya komissiyasi  
Rayosatining 2015-yil 18-noyabrda  
218/5-sonli qarori bilan 13.00.00 –  
PEDAGOGIKA FANLARI bo'yicha,  
2018-yil 28-noyabrda 247/6-sonli  
qarori bilan 23.00.00 – SIYOSIY  
FANLAR bo'yicha doktorlik  
dissertatsiyalari asosiy ilmiy  
natijalarini chop etish tavsiya etilgan  
ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ta'lim, fan va innovatsiya”  
jurnalidan ko'chirib bosish faqat  
tahririyatning roziligi bilan amalga  
oshiriladi. Maqolada keltirilgan  
faktlarning to'g'riligi uchun muallif  
mas'uldir. Tahririyat fikri mualliflar  
fikriga mos kelmasligi mumkin.

*Jurnalning to'liq matnini [esijournal.uz](http://esijournal.uz) rasmiy saytidan yuklab olishingiz mumkin.*

*Maqola va murojaatlaringizni  
[@esijournalbot](https://t.me/esijournalbot) telegram botiga yuboring.*

**Алишер Азимов, Нафиса Таирова, Камола Арипова.**

О истории аксонометрических проекции ..... 69

**Feruza Kurbanova.**

Umumadaniy kompetensiya ta'limning ajralmas qismi sifatida..... 73

**Гулбахор Ишмуродова, Жонибек Халилов.**

Ишсизлар ва банд бўлмаган аҳолини касб-хунарларга ўқитишнинг  
психологик-педагогик асослари ..... 76

**Faroxat Mirzayeva, Rahmonjon Darobov.**

Bo'lajak o'qituvchilarda muloqot madaniyatini rivojlantirishning o'ziga xos ahamiyati..... 80

**Наргиза Рашидова,**

Профессионал таълим муассасаси фаолияти самарадорлигида педагог  
кадрларда жамоавий лидерлик компетентининг аҳамияти..... 84

**Mavluda Karimova.**

Umumta'lim maktablarida biologiya fanini o'qitish uchun ta'lim vositalari majmuasi..... 86

**Хайринисо Ғаниева.**

Инглиз ва ўзбек тилларида тиниш белгиларнинг тамойилларга  
асосланиш жиҳатлари ..... 90

**Malikaxon Nurutdinova.**

Nodirabegim – Alisher Navoiyning ma'naviy shogirdi..... 93

**Visola Raxmonova, Dilshoda Uchqunova, Gulayim Baymuratova.**

The blockchain computing model and its benefits..... 96

**Baxrom Mavlyanov.**

Maktabgacha ta'lim muassasasida futbol darslarini  
tashkil etish metodikasi..... 99

**Fazilat To'xtayeva.**

Raqamli savodxonlik ta'lim sifatini ta'minlash omili sifatida..... 102

**Nigora Shakadirova.**

“Blended learning” texnologiyasi oliy ta'lim jarayonida talabalar  
faolligini oshiruvchi vosita sifatida..... 106

**Насиба Тургунова.**

Ёшлар сиёсати ва уни амалга оширишга оид концептуал ёндашувлар ..... 109

**Asalxon Azizova.**

The use of contextual digital technology to improve students' self-efficacy..... 114

**Lola Mahammadiyeva.**

Maktabgacha yoshdagi bolalarda elementar matematik tasavvurlarni  
shakllantirish yo'llari ..... 117

**Nargiza Muhamadiyeva.**

O'quvchilarning hunarmandchilikka oid kreativ faoliyatini rivojlantirish imkoniyatlari ..... 120

**Feruza Xiloliddinova.**

Kommunikativ kompetentligini rivojlantirish ..... 123

**Malika Bayzakova, Dildora Utanbayeva.**

Pirls Xalqaro baholash dasturiga tayyorlash metodikasi ..... 126

**Кларакон Мавлонова.**

Матн тузилишига доир таълимий бирликлар хусусида ..... 129

**Madinabonu Tairova, Nargiza Qodirova**

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari me'yoriy hujjatlarini yuritish tizimini  
raqamlashtirishning metodlari, shakllari va vositalari ..... 133

**Бобур Қодиров.**

Remote labs методидан фойдаланиб маълумотлар базаси фани  
машгулотларини ташкил этиш ..... 136

**Sevara Giyosova.**

Teaching reading skills ..... 139

**Farxad Tashpulatov.**

Sambo kurashi bilan shug'ullanish jarayonida og'ir sport turlari bilan birga jismoniy  
mashqlar kompleks dasturlarini qo'llash ..... 142

**Gulnozaxon Rasulova**

3D texnologik muhit uchun ta'lim faoliyatini loyihalash ..... 144

**Abror inatov, Istam aminov**

Talabalarning informatika fanidan mustaqil ta'limga oid kasbiy kompetentligini  
shakllantirishda innovatsion texnologiyalarni qo'llash samaradorligi ..... 147

## UMUMMADANIY KOMPETENSIYA TA'LIMNING AJRALMAS QISMI SIFATIDA

Feruza Kurbanova,

Chirchiq davlat pedagogika universiteti  
1-kurs tayanch doktoranti**Annotatsiya**

*Ushbu maqolada umummadaniy kompetensiyaning izohi va uning shakllanish tamoyillari ko'rib chiqiladi. Ushbu mavzuni yoritishda asosan bir necha olimlar va tilshunoslarning qarashlari va turli xil nazariyalari asosida yondashuvlari qiyosiy metod yordamida tahlil qilindi.*

**Kalit so'zlar:** kompetentlik, axloqiy, kognitiv, madaniy o'lchov, intellektual, ko'nikma, muloqot, e'tiqod.

**Аннотация**

*В данной статье рассматривается объяснение общекультурной компетенции и принципы ее формирования. Сравнительным методом были проанализированы подходы ряда ученых и лингвистов, основанные на их взглядах и различных теориях.*

**Ключевые слова:** компетентность, моральный, познавательный, культурное измерение, интеллектуал, умение, общение, вера.

**Annotation**

*In this article the definition of intercultural competence and its formation principles are discussed. For investigating this issue several scientists' and linguists' ideas, theory based approaches are discussed with the help of contrastive method.*

**Keywords:** competent, moral, cognitive, cultural measure, intellectual, skill, communication, belief.

Kompetensiya tushunchasiga turli xil yondashuvlar va ta'riflar Mulder, Garavan, McGuire, Winterton, Bednardz, Lustig, Koester, Hofstede, Dikson, Portera, Deardoff, Byram kabi ko'plab olimlar tomonidan berilgan. Taklif qilingan va qabul qilingan ta'riflardan biri shunday: "Kompetentlik – amaliyotda qo'llash qobiliyati, shaxsning kasbiy repertuariga kiritilgan bilim, ko'nikma va munosabatlardan foydalanishdir". Kompetensiyalarni uchta turli nuqtai nazardan aniqlash mumkin:

- kompetensiyalar individual xususiyatlar sifatida;
- kompetensiyalar tashkilotlarning xususiyatlari sifatida;
- kompetensiyalar ta'lim va mehnat bozorida muloqotni yaxshilash vositasidir.

O'tgan asrning o'rtalaridan boshlab kompetensiya tadqiqotida uchta asosiy yondashuv mavjud: axloqiy, emotsional va kognitiv. Axloqiy an'ana muvaffaqiyatli va samarali ish bajaruvchilarni kuzatish va ularni boshqa zaifroq hamkasblaridan nimasi bilan farq qilishini aniqlash muhimligini ta'kidlaydi. Emotsional yondashuv ishlashdagi o'zgarishlarni tushuntiruvchi umumiy qobiliyatlarni aniqlashga urg'u beradi. Kognitiv yondashuv vazifalarni o'zlashtirish, bilim olish va yaxshi natijalarga erishish uchun foydalaniladigan shaxslarning barcha aqliy resurslarini o'z ichiga oladi va kompetensiya tushunchasi ko'pincha aql yoki intellektual qobiliyatlar bilan bir vaqtda qo'llaniladi. Ko'rinib turibdiki, kompetensiyaning bir nechta tushuncha shakllari mavjud va har bir nuqtayi nazar muhim farqlarini ta'kidlaydi. Bednardz ta'limda kompetensiyani kengroq ma'noda malakali shaxs tomonidan qo'llaniladigan qobiliyat sifatida tushunish, ayniqsa, foydali deb hisoblaydi. U uchta asosiy fikrni ta'kidlaydi:

- kompetensiya bilimlarni qo'llash bilan bog'liq bo'lishi kerak, shuning uchun qo'llaniladigan va uzatilishi mumkin bo'lgan bilimlarni yaratishda tajriba va fikrlashning roli ahamiyatli;

- kompetensiya – bu kutilmagan va tanqidiy vaziyatlarni hal qilishda ma'lum bir mahoratni o'z ichiga olgan narsa, bizning umumiy doiramizdan uzoqda bo'lgan "turli xil" narsalarni yengish;

- kompetensiya bizning shaxsiy munosabatlarimiz va his-tuyg'ularimizni safarbar qilishni nazarda tutganligi sababli, u inson ta'limining yaxlit idrokini, shu jumladan ta'limning kognitiv va mazmunli o'lchovini, shuningdek, ta'sirchan va ijtimoiy jihatlarni ham nazarda tutadi [1, 41].

Ta'lim va ta'limni rivojlantirish bo'yicha chora-tadbirlar hayot davomidagi ta'lim nuqtayi nazaridan o'quvchilar, talabalar va bitiruvchilar ishtirokidagi uzluksiz kompetensiyani rivojlantirish jarayonlariga asoslanishi kerak. "Madaniyat" tushunchasi tasviriy san'at, madaniy boyliklar, an'anaviy e'tiqodlar, ijtimoiy shakllar va irqiy, diniy yoki ijtimoiy guruhlarning moddiy belgilarini anglatadi.

Umummadaniy muloqot kontekstida qo'llaniladigan madaniyat ta'riflaridan biri shuni ta'kidlaydi: "Madaniyat nisbatan katta guruhning xatti-harakatlariga ta'sir qiladigan e'tiqodlar, qadriyatlar, me'yorlar va ijtimoiy amaliyotlar haqidagi umumiy talqinlarning o'rganilgan to'plamidir". Bu shuni anglatadiki:

- madaniyat o'rganiladi.
- madaniyat – umumiy talqinlar yig'indisidir.
- madaniyat e'tiqodlar, qadriyatlar, me'yorlar va ijtimoiy amaliyotlarni o'z ichiga oladi.
- madaniyat xulq-atvorga ta'sir qiladi.

- madaniyat odamlarning katta guruhlarini o'z ichiga oladi.

Madaniyatni umumiy motivlar, qadriyatlar, e'tiqodlar, o'ziga xosliklar va odamlar guruhi a'zolarining umumiy tajribalari natijasida yuzaga keladigan va avlodlarga uzatiladigan muhim voqealarning talqinlari yoki ma'nolari sifatida ta'riflash mumkin. Madaniyatga oid turli tushunchalarning umumiy jihatlari bor: u jamiyat a'zolari o'rtasidagi umumiy ma'lum bir madaniyat; avlodlar o'rtasida uzatiladigan g'oyalardir (ijtimoiy va tashkiliy darajada) va u asosiy bilim sifatida ushlab turiladi. Madaniyatni o'rganishning mashhur usullaridan biri bu madaniy o'lchovlarni, umumiy ijtimoiy qadriyatlar va e'tiqodlarni aniqlash va o'rganishdir. Madaniy o'lchovlar modeli 1980-yilda Geert Xofstede tomonidan taklif qilingan. U milliy darajadagi so'rovnoma asoslangan ma'lumotlarni tahlil qildi va milliy madaniyatlar o'rtasidagi farqlarni ushbu o'lchamlarning pozitsiyalari bo'yicha aniqladi. Hozirgi vaqtda o'lchovli paradigma madaniyatshunoslikdagi eng ta'sirli qoliplardan biri bo'lib, Hofstede o'lchovlari madaniy o'lchovlarning eng keng tarqalgan va yaxshi o'rganilgan to'plamlaridan biridir.

Umummadaniy kompetensiya endi insonning umri davomidagi ta'limning o'ziga xos maqsadlaridan biridir. U asosiy kompetensiyalardan biri, ijtimoiy kompetensiyalarning bir qismi sifatida tushuniladi. Faraz shundan iboratki, agar individual darajada erishilsa, umummadaniy kompetensiya o'rganuvchilarga hozirgi xilma-xillik va globallashtirish holatlarini hal qilishga yordam beradi. Umummadaniy kompetensiyani o'ziga xos til va madaniy jihatdan boshqacha bo'lgan, boshqalar bilan o'zaro munosabatda bo'lganda samarali va to'g'ri bajarish uchun talab qilinadigan murakkab qobiliyatlar sifatida aniqlash mumkin.

Umummadaniy kompetensiya tushunchasiga turlicha yondashuvlar va ta'riflar mavjud. Eng muqobil ta'riflardan birida shunday deyiladi: "Umummadaniy kompetensiya – bu u yoki bu darajada dunyoning turli emotsional, kognitiv va axloqiy yo'nalishlarini ifodalovchi odamlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni to'g'ri va samarali boshqarish. Ushbu yo'nalishlar ko'pincha millat, irq, etnik kelib chiqish, qabila, din yoki mintaqa kabi me'yoriy toifalarda aks etadi. Shuning uchun umummadaniy o'zaro ta'sir ko'p jihatdan guruhlararo o'zaro ta'sirga tengdir". Adabiyotlarni ko'rib chiqish, empirik tadqiqot va guruhlar natijalariga asoslanib A. Portera "umummadaniy kompetensiya turli til va madaniy kelib chiqishi bo'lgan shaxslar bilan munosabatlarni to'g'ri va samarali boshqarish imkonini beradigan qobiliyatlar, bilimlar, munosabat va ko'nikmalar yig'indisi sifatida belgilanishi mumkin" [5, 159] deb ta'kidlaydi.

Yangi va umumiy yechimlarni topish uchun turli madaniyatlarda ijtimoiylashgan odamlar bilan uchrashish natijasida noma'lum, doimiy o'zgaruvchan muammolarni yengish imkonini beradigan ko'nikmalar, qarashlar va qadriyatlar yuzaga keladi. Olimlar umummadaniy xabardor-

likning muhimligini ta'lim oluvchining xulq-atvor boshqa madaniyatlar, tarix va iqtisod hamda jamiyat va madaniyat ichidagi o'zgarishlarni tushunishga muvofiq o'ziga xos xususiyatlarini sozlashda ta'kidlaydilar. Umummadaniy kompetensiya jamiyatning har bir a'zosi uchun muhim ahamiyatga ega. U bilim, ko'nikma va xulq-atvorning uyg'unligini tartibga soladi va nafaqat xulq-atvor, etnik-madaniy kamchiliklarga balki jamiyatning barcha a'zolariga nisbatan munosabatda cheklanib qolmasligi kerak. Rut va Ngampornchai umumlashtirishlaricha, umummadaniy kompetensiya madaniyatlararo muloqot doirasida qanchalik nazariylashtirilgan bo'lishidan qat'i nazar, ko'pchilik olimlar kamida uchta asosiy taxminga qo'shilishadi:

1. Umummadaniy kompetensiya kognitiv, emotsional va axloqiy yondashuvlari asosida anglanishi kerak.

2. Yakuniy natija samarali va maqsadga muvofiq deb hisoblangan muloqot bo'lishi kerak.

3. Umummadaniy kompetensiya umumiy madaniyat bo'lib, har qanday madaniyatga xos bo'lmagan shaxslar rivojlantirishi mumkin bo'lgan asosiy kompetensiyalar hisoblanadi.

Madaniy qadriyatlar eng kuchli his-tuyg'ular bilan bog'liq bo'lib, undan keyin munosabatlar, keyin xatti-harakatlar va nihoyat, ish samaradorligi bilan bog'liq edi. Madaniy qadriyatlar talabalar va yoshi kattaroq respondentlar uchun natijalarga ko'proq bog'liq edi. Ushbu natijalar madaniy jihatdan mustahkam mamlakatlarda sezilarli darajada kuchliroq ta'sir ko'rsatadi.

Tarkib va o'lchovlar soni hali ham bir qator tadqiqotchilar tomonidan faol muhokama qilinmoqda. Hofstede modelida madaniy o'lchovlar tuzilishi ma'lum bir darajaga ega. Maqul nomzodlardan biri madaniy o'lchovlarning ikki darajasini taklif qiladi: madaniy qadriyatlar va madaniy amaliyotlar.

Bir nechta tadqiqotchilar madaniyatlarni ba'zi jamiyatlar o'rtasidagi o'xshashlik va jamiyatlar guruhida maqbul bo'lgan ba'zi qadriyatlar va xatti-harakatlarga asoslanib klasterlarga guruhlashadi. Barcha jamiyatlarni o'nta klasterga guruhlash mumkin:

Lotin Yevropasi (Isroil, Italiya, Ispaniya, Portugaliya, Fransiya, Shveytsariya-FR).

Germaniya Yevropa (Avstriya, Shveytsariya-DE, Sharqiy Germaniya, G'arbiy Germaniya, Niderlandiya).

Shimoliy Yevropa (Daniya, Shveysiya, Finlandiya).

Anglo (AQSh, Kanada, Avstraliya, Irlandiya, Angliya, Yangi Zelandiya, Janubiy Afrika-Oq).

Sharqiy Yevropa (Rossiya, Polsha, Gruziya, Gretsiya, Elungriya, Albaniya, Sloveniya, Qozog'iston).

Lotin Amerikasi (Gvatemala, Salvador, Argentina, Venesuela, Kosta-Rika, Kolumbiya, Ekvador, Meksika, Boliviya, Braziliya).

Yaqin Sharq (Marokash, Turkiya, Quvayt, Misr, Qatar).

Afrika (Nigeriya, Zambiya, Namibiya, Zimbabve, Janubiy Afrika-Qora).

Konfutsiy Osiyo (Janubiy Koreya, Gonkong, Singapur,

Tayvan, Xitoy, Yaponiya).

Janubiy Osiyo (Filippin, Indoneziya, Malayziya, Tailand, Hindiston, Eron).

Nazariy va empirik asoslarga ega uchinchi ta'sirchan va tizimli yondashuv Shvarts tipologiyasidir. U qadriyatlar qanday bog'liqligini ko'rib chiqadi va qiymat yo'nalishlarining madaniy farqlarini aniqlaydi. Shvarts uchta asosiy ijtimoiy muammolarni aniqladi: shaxs va guruh o'rtasidagi munosabatlar; mas'uliyatli ijtimoiy xulq-atvorni va odamlarning tabiiy va ijtimoiy dunyodagi rollarini ta'minlash. Ushbu uchta muammoni hal qilish uchun madaniy moslashuvlar yettita milliy-madaniy sohadan iborat bo'lgan ramkani tashkil qiladi: o'rnatilganlik, intellektual avtonomiya, afektiv avtonomiya, ierarxiya, tenglik, ustalik va uyg'unlik.

Natijalarning madaniyatlar bo'ylab qo'llanilishi va ushbu nazariyalarga asoslangan amaliyotlardan foydalanish mumkinligi mavhumligicha qoladi [3, 42]. Madaniyatlarini tushunish uchun o'lchovli modellar va boshqa odatiy ramkalar madaniyatni statik, aqliy kodlar va vaziyatdan mavhumlashtirilgan qadriyatlar, aniqlanishi va umumlashtirilishi mumkin bo'lgan o'ziga xos va barqaror narsa sifatida ko'rib chiqish faraziga asoslanadi. Ikki yoki undan ortiq madaniyatlar mavjud bo'lgan vaziyatda ko'p madaniyatli ta'lim sifatida belgilangan ta'lim aralashuvi ushbu madaniyatlarining umumiyli va farqlarini tan olish bilan bog'liq. Muhim maqsadlar madaniy xilma-xillikni tan olish va hurmat qilishdir. Amalda, boshqa madaniyatlarni statik va qat'iy deb qarash tendensiyasi tabaqalanish xavfini, shuningdek, turli shaxslar yoki madaniy guruhlarni iyerarxiyaga joylashtirish xavfini keltirib chiqaradi.

Ijtimoiy antropologlar ko'proq moslashuvchan va kontekstualashtirilgan madaniyat istiqbollarni ishlab chiqishga harakat qilishadi. Bu nuqtayi nazarlar madaniyatni mavjud deb hisoblaydi:

- ijtimoiy, iqtisodiy yoki siyosiy munosabatlar vaziyatida joylashgan va ishlab chiqarilgan;

- jarayonlar bilan tavsiflanadi;

- agentlik tomonidan shakllantirilgan;

- aktyorlarning ijtimoiy jihatdan shakllangan qiziqishlari yoki tajribaviy bilimlari ta'sirida [1, 21].

Shu nuqtayi nazardan qaraganda, madaniyatning rolini ish joyining kontekstual jihatlarini hisobga olmasdan to'g'ri tushunish mumkin emas, bunda ma'no yaratish jarayonlari sodir bo'ladi va rivojlanadi, ijtimoiy, tashkiliy va kuch munosabatlari vaziyati kasbiy faoliyatda madaniyat rolini shakllantiradi.

Madaniyat tushunchasi amaliyotda va ijtimoiy jihatdan o'ziga xos holatlarda dinamik tarzda jamlangan, kasbiy ta'limda madaniyatlararo kompetensiyalarni rivojlantirishda, ayniqsa, foydali ko'rinadi. Madaniyatlararo ta'limda o'ziga xoslik va madaniy boyitish, shaxsiy va ijtimoiy o'sish imkoniyati sifatida talqin qilinadi. Madaniy farqlar va o'xshashliklar e'tiborga olinadi va "boshqalar" bilan, turli xil madaniy kelib chiqishi bo'lgan shaxs bilan uchrashish qiyinchilik va qadriyatlar, qoidalar va xatti-harakatlar sohasida qarama-qarshilik va mulohaza yuritish imkoniyati sifatida qaraladi" [4, 485]. U haqiqiy o'zaro ta'sir, dialog va munosabatlar, g'oyalar, tamoyillar va xatti-harakatlarning bevosita almashinuvi muhimligini ta'kidlaydi. Epistemologik darajada madaniyatlararo ta'lim umumiy, ijtimoiy va qiyosiy ta'lim, transmadaniy va ijtimoiy psixologiya, sotsiologiya, madaniy antropologiya, etologiya va aloqa fanlarining ilmiy tamoyillarini qabul qiladi. Madaniyatlararo kompetensiyalar tajriba, o'qitish va o'zligini aks ettirish orqali erishiladi va ular aniqlanishi, o'rgatilishi, targ'ib qilinishi va joriy etilishi kerak. Madaniyatlararo kompetensiyani tushunish va ta'lim muassasalarida umummadaniy kompetensiyalarni rivojlantirish murakkab ko'p bosqichli vazifa va o'qituvchilar uchun ham, o'quvchilar uchun ham murakkabdirdir.

#### FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Bednarz F. Building up Intercultural Competences: Challenges and Learning Processes. In M. Onorati, F. - Bednarz (Eds.). Building Intercultural Competences: A Handbook for Professionals in Education, Social Work and Lieaith Care , 2010, (p. 29-52). Leuven: Acco.

2. Byram M. - On being "Bicultural" and "Intercultural". In G. Aired, M. Byram, M. Flemming (Eds.). Intercultural Experience and Education , 2003, (p.50-66). Clevedon: Multilingual Matters.

3. Deardorff, D.- Intercultural Competence: A Definition, Model and Implications for Education Abroad. In V. Savicki (Ed.). Developing Intercultural Competence and Transformation: Theory, Research, and Application in International Education , 2008, (p. 32-52). Sterling: Stylus.

4. Portera A. Intercultural Education in Europe: Epistemological and Semantic Aspects. Intercultural Education, 19(6), 2008, 48-491.

5. Portera A. Intercultural Competence in Education, Counseling, and Psychotherapy. Intercultural Education, 25(2), 2014, 157-174.

6. Taras V., Kirkman B., Steel P. Examining the Impact of Culture's Consequences: A Three-decade, Multilevel, Meta-analytic Review of Hofstede's Cultural Value Dimensions. Journal of Applied Psychology, 95(3), 2010, 405-439

7. Van der Zee K., Van Oudenhoven J. The Multicultural Personality Questionnaire: A Multidimensional Instrument of Multicultural Effectiveness. European Journal of Personality, 14(4), 2000, 291-309